

6

1945 Innehåller: Murningsarbetets estetik •
Murade valvbågar av tegel ersätter stål •
Byggnadsforskningen i Sverige • Notiser •
Facklitteratur •

TEGEL

100.000.000

TEGEL

Trots stegrade tillverknings- och transportsvårigheter ökas våra leveranser månad efter månad.

Tegelbrukens Försäljnings AB.

STOCKHOLM

TEGEL

REDAKTIONSKOMMITTÉ: BRUKSÄGARE GUNNAR WULF,
MAJOR CURT CAMITZ OCH DIREKTÖR JOHN BAUNGE.
REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE: CIVILINGENJÖR
REINHOLD ELGENSTIERNA

Exp. och annonskontor; Kungsgat. 32, Sthlm. Tel. 233105.
Redaktion: Grev Turegatan 14, Stockholm. Tel. 670910

Eftertryck utan skriftligt tillstånd förbjudet. Copyright.

ORGAN FÖR
SVERIGES
TEGEL-
INDUSTRI-
FÖRENING
ÅRG. 35

MURNINGSARBETETS ESTETIK

Erfarenheter och iakttagelser speciellt vid
vanligt bostadsbyggande

Av arkitekt M. A. A. Povl Baumann, Köpenhamn

(Forts. fr. föreg. nr.)

Tegeltak.

Innan jag övergår till den allra svåraste detaljen vid bostadsbyggandet, nämligen hur man skall utföra balkongerna, vill jag även beröra tegeltaket. Vackrare taktäckning än rött taktegel, när det i övrigt svarar mot husets karaktär och takets resning, finns knappast även om teglet icke har samma strålande färg som i gamla tider, vilket dels beror på leran och dels på bränningen. Man bör alltid använda handslaget taktegel, både därför att de har mycket bättre form och därför att de patineras vackrare än de som äro maskinslagna. Till nockar bör man icke använda det särskilda nockteglet, som verkar mycket klumpigt, man skall använda ett vanligt vänt taktegel med avhuggen vinge. Här kan man dock, men endast på högre hus där olikheten icke är så tydlig, använda det speciella nockteglet. För låga byggnader ser det snyggt ut om man vitkalkar den utvändiga fogningen vid nock, takfot och gavel. Fig. 24. När

det så under årens lopp sätter sig gul mossa på teglet och om vitkalkningen underhålles varje vår, som i Skagen och Dragør, kan man icke tänka sig en mera hänförande anblick. På små takytor med ringa lutning, t. ex. uthus, ser det trevligt ut att utvändigt foga hela takytan och vitmena fogningen. Vid Fiskers och C. F. Møllers universitet i Aarhus är taken på de gula husen täckta med gult taktegel. Det ser mycket raffinerat ut och ger naturligtvis föredömligt sammanhang mellan hus och tak.

Balkonger.

Jag vill nu till slut beröra det svåra problemet: balkongerna. För ett tiotal år sedan införde som bekant Köpenhamns Byggningskommission den försiktiga åtgärden, att man vid höga hus kunde nöja sig med en brandsäker trappa per uppgång, om i gengäld alla lägenheter förseddes med balkong på husets båda sidor. Dessa hus gav möjlighet till en långt friare planlösning även vid ganska små lägenheter och

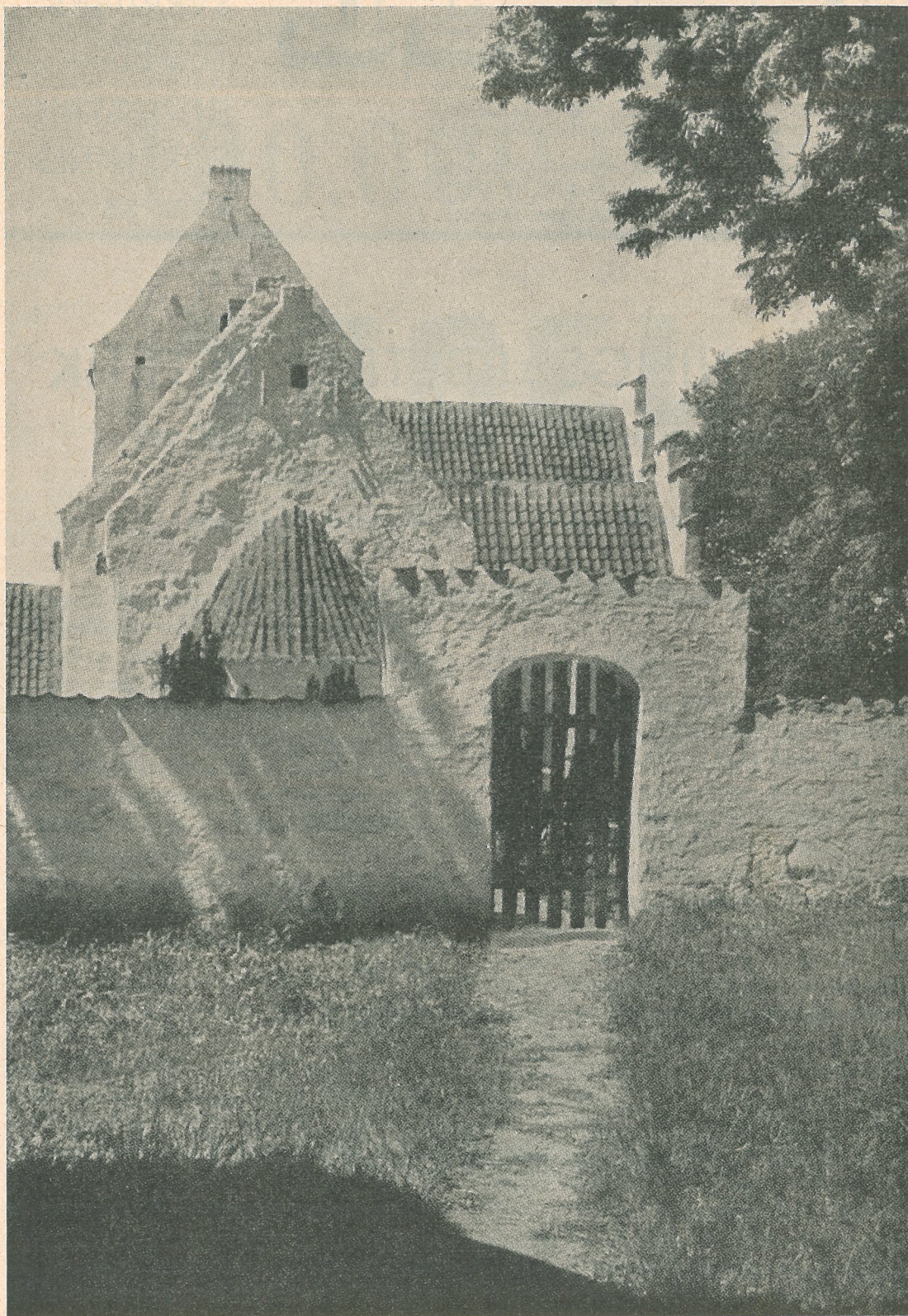

Fig. 23. Lundforlund kyrka i Slagelse. (Fotografi av Mogens Kock.) Ett föredömligt exempel på skönheten i obundet, flera gånger överkalkat murverk, vilket omtalas i slutet av denna artikel.

LOMMA HANDSLAGNA FASADTEGEL

I GULT OCH GULGRÖNT

DEL AV BYGGNADER VID "KOBARNES
VÄG", GÖTEBORG, fasadbeklädda med
Lomma gröngula, handslagna fasadtegel.

A.-B. LOMMA TEGELFABRIK

LOMMA

TEL. 2 o. 4

SLOTTSMÖLLANS

handslagna fasadtegel

är sedan århundraden känt för sin
höga kvalité och vackra mörkröda färg.

Wallbergs Fabriks Aktiebolag

Tel. växel 3700

Halmstad

Tel. växel 3700

MÅNGHÅL

Tegel

NUTIDENS och FRAMTIDENS
BYGGNADSMATERIAL försäljes av

GÖTEBORGS TEGELAKTIEBOLAG

MAGASINSGATAN 3. TEL. 13 13 68, 13 13 48

Fig. 24. Fotografi som visar utvändigt vitmenad fogning å tegeltakets nock och gavlar samt att skorstenen är vitmenad tillsammans med fogningen oavsett om huset är kalkat gult eller rött.

också möjlighet till husens placering på tomten efter helt nya principer, varvid man tog stor hänsyn till väderstreck, sol och utsikt. Men samtidigt bjöd det arkitekterna nästan oöverbinnerliga svårigheter att få en ren och fast utformning av husens fasader och en vacker och behaglig utformning av själva balkongerna. Vid de flesta bostadshusen från de senare åren är dessa svårigheter icke uppklarade och i förening med andra impulser ha de tillsammans medverkat till den vanliga moraliska upplösning, som sedan dess har präglat arkitekturen. Ämnet, hus med balkonger, är emellertid allt för omfattande för att jag skall gå in på det här. Jag inskränker mig därför till att beröra det lämpliga materialet för balkonger och dettas förhållande till murverkets material.

I regel utföres balkongerna som bekant av betong, gjuten mellan järnbalkar, eller armerad betong. Enligt mina iakttagelser gäller här samma regel som vid

socklar och steg att den råa betongen skämmer den fogade muren med sin livlösa materialstruktur och sin smutsiga färg. Den får därför icke synas. En under de senare åren använd metod är att låta balkongens täta räcke av korrugerad plåt el. dyl. gå ned framför balkongkanten och att stryka balkongens synliga undersida med vit cementfärg. Så har man t. ex. gjort på Storgaardens balkonger. Fig. 26. Det ser mycket prydligt ut. Det är blott frågan om husägarna under årens lopp vill underhålla denna målning av balkongens undersida, vilket är nödvändigt när huset skall se underhållet ut. Har man råd är det naturligtvis bättre att gjuta balkongens synliga undersida med en försats av vit cement, så att den icke kräver underhåll. Så har man gjort, om jag inte minns fel, vid Kay Fiskers Vestersøhus. Här är vidare balkongens undersida refflad och skivans framsida, som icke är skynd, är svartmålad. Det ser ljus och renligt ut. Fig. 27. Vid det av Tyge Hvass uppförda bostadshuset

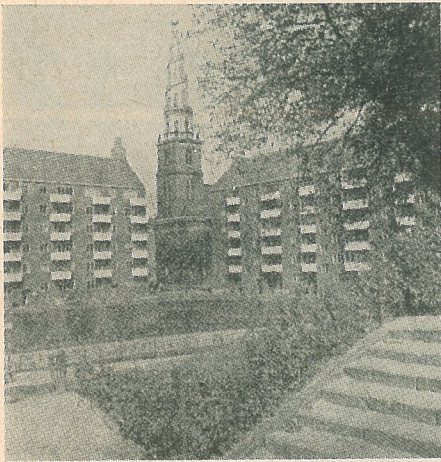

Fig. 25. Tyge Hvass: Bebyggelse "vid Volden" för K. A. B.

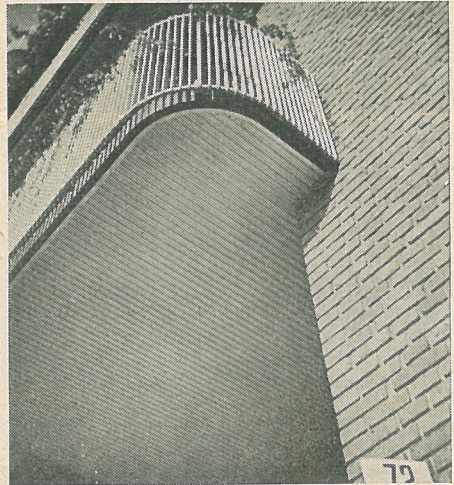

Fig. 27. Kay Fisker: Balkongdetalj från Vestersøhus, som visar den refflade undersidan gjuten med vit cement och framsidan struken med svart oljefärg.

vid Christianshavns Vold är balkongerna helt gjutna i vit cement, både balkongplattor och det refflade räcket, vilket ger en vacker kontrast till den djupröda muren. Fig. 25.

Vid det under de senaste åren bl. a. av "Socialt Boligsbyggeri" mycket använda fasadschemat, där balkongerna ligga mellan framskjutna burspråk, är det mycket svårt att få ett snyggt utföran-

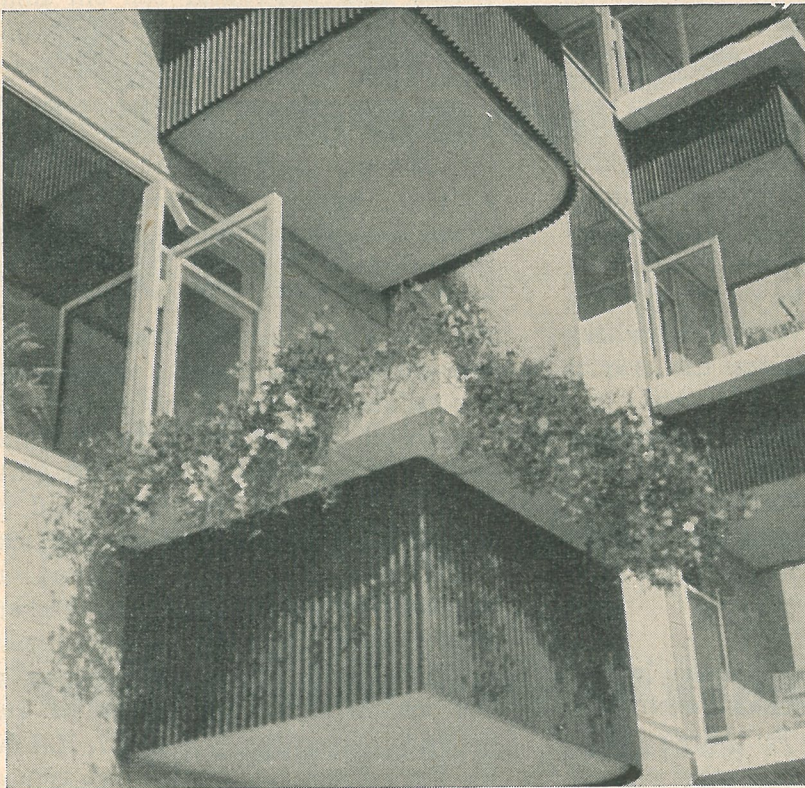

Fig. 26. Povl Baumann och Knud Hansen: Balkong på egendomen "Storgaarden" vid Tomsgaardsvej med betongbalkongens undersida vitmålad och räcket och skärmen av korrugerad plåt, strukna med mörkgrön färg på ytersidan och vit på insidan. Blomlådan med dess träram äro även vitmålade.

Fig. 28. Knud Hansen: Bostadshus i Bispeparken vid Tuborgvej för Socialt bostadsbyggande. Ofogade fasader murade med utvalda murtegel med baksidan utåt i KH-förband och med på platsen gjutna balkongburspråksbröstningar i betong. De små betongblomlådorna insattes färdiggjutna i balkongräckverkets gjutform.

de. Det är mycket störande att utföra burspråk och balkonger av betong och låta den djupt liggande murytan bakom balkongerna uppföras av fasadtegel, som skrapfogas. Något bättre blir det, om den framspringande burspråksmuren utföres av fogad mur på samma sätt som fasaden och endast burspråkbalkongbröstningen är i betong. Denna bröstning skall dock utföras med stor omsorg, vilket är svårt att genomföra vid storbyggen. Ett föredömligt exempel på ett sådant utförande kan ses på det för sina förtjänster tidigare omnämnda huset av Knud Hansen i Bispeparken. Fig. 28. Här är den bärande burspråkbalkongbröstningen gjuten i en särdeles fet betongblandning mot en

mycket omsorgsfullt utförd formsättning av skrovliga klinklagda bräder. Betongen är, så vitt jag vet, vibrerad under gjutningen, så att den blir ganska tät och jämn på överytan och får en vacker, kylig silvergrå färg, som icke behöver målas eller behandlas ytterligare. Det är det första och enda exempel, jag känner till, på väl genomtänkt och utfört arbete av detta slag, men det har också krävt en mycket omsorgsfull genomarbetning och en intensiv tillsyn från arkitektens sida.

På andra hus i Bispeparken är burspråksbröstningen beklädd med tegel stående på högkant. Det sammanbinder bröstningarna med fasadmuren på ett

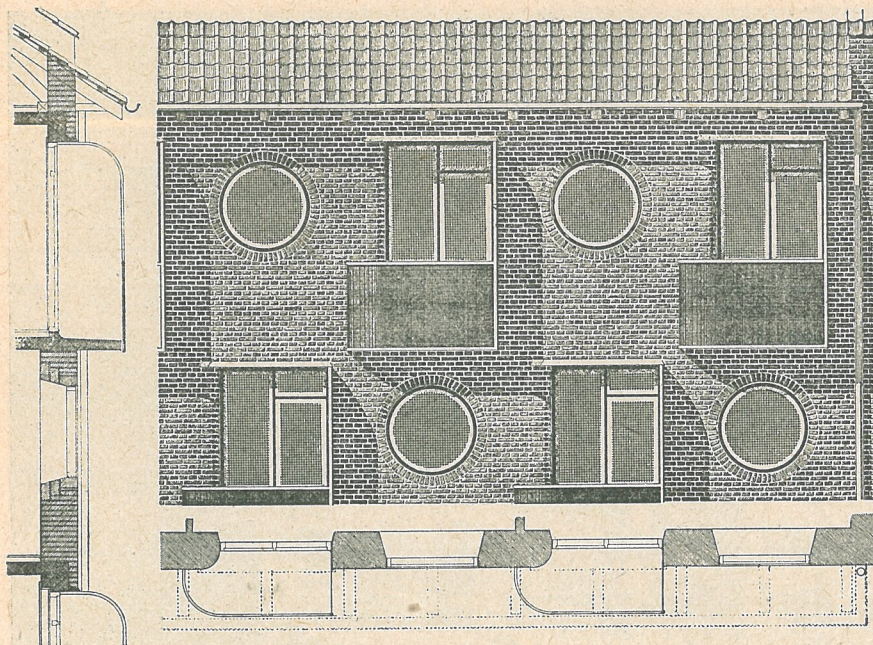

Fig. 29. Povl Baumann: Detalj av förslag till bostadsbygge med indragna balkonger, 1938. Byggnadens fasad ligger i en gatukorsning, varför balkongerna icke skjutas längre ut än taket. Den synliga, smala framkanten och undersidan på betongbalkarna över balkongdörrarna skulle gutas med vit cement och undersidan på betongbalkongerna stryks med vit betongfärg. Balkongernas räcken och skärmar av järnplåt skulle strykas mörkbruna utvändigt och vita invändigt.

tongbalkongerna stryks med vit betongfärg. Balkongernas räcken och skärmar av järnplåt skulle strykas mörkbruna utvändigt och vita invändigt.

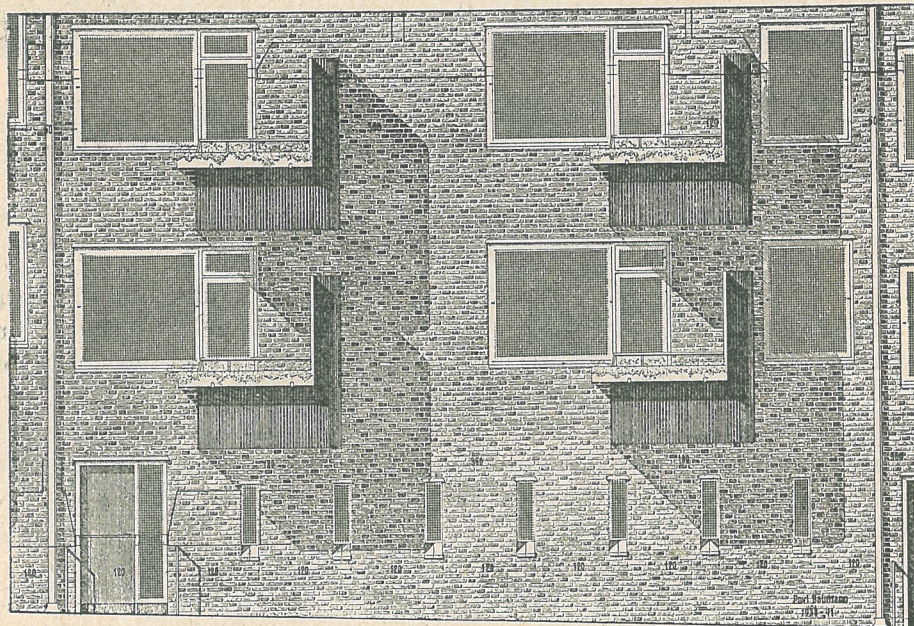

Fig. 30. Povl Baumann: Detalj av sydfasaden av den ena längan på egendomen "Ved Skolen" med inritat (icke utfört) KH-förband och KH-betongbalkar över fönsterna. De breda, osymmetriska balkongfönstren, som endast ha invändig fönstersmyg på den ena sidan sitter förskjutna skevt i bottenvåningarna så att den ena väggen blir starkt belyst i förhållande till den andra. Härvid uppnås att balkongerna på fasaden överallt sitter med lika stora avstånd — den dubbla av själva balkongbredden. De smala källarfönstren som vart svarar mot en skrubb, sitter i sin egen regelbundna rytm, oberoende av våningsfönstren, medan källardörrens ena sida linjerar med vänstra sidan av det ovanför sittande våningsfönstret. Lägga märke till de på ritningen angivna siffrorna, som visar att alla vågräta mått äro jämnt delbara med 60 cm, vilket svarar KH-förbandets längd = 2 löpare + 1 kopp. Talet 60 är ett bra tal, enär det är delbart med 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 15, 20 och 30 samt med $6 \frac{2}{3}$ (9 skift à $6 \frac{2}{3}$ cm = 60 cm).

TEGEL

A.-B. Nabbensbergs Tegelbruk

Vänersborg - Tel. 5

MÅNGHÅLTEGEL

Volymvikter 1.0–1.2

Hög värmeisolering

Hög tryckhållfasthet

Tenggrenstorps **T**egelbruk

VÄNERSBORG Tel. 1251, växel

MÅNGHÅLSTEGEL

LÅGT VÄRMEGENOMGÅNGSTAL

HÖG TRYCKHÅLLFASTHET

TILLVERKNINGSKAPACITET:

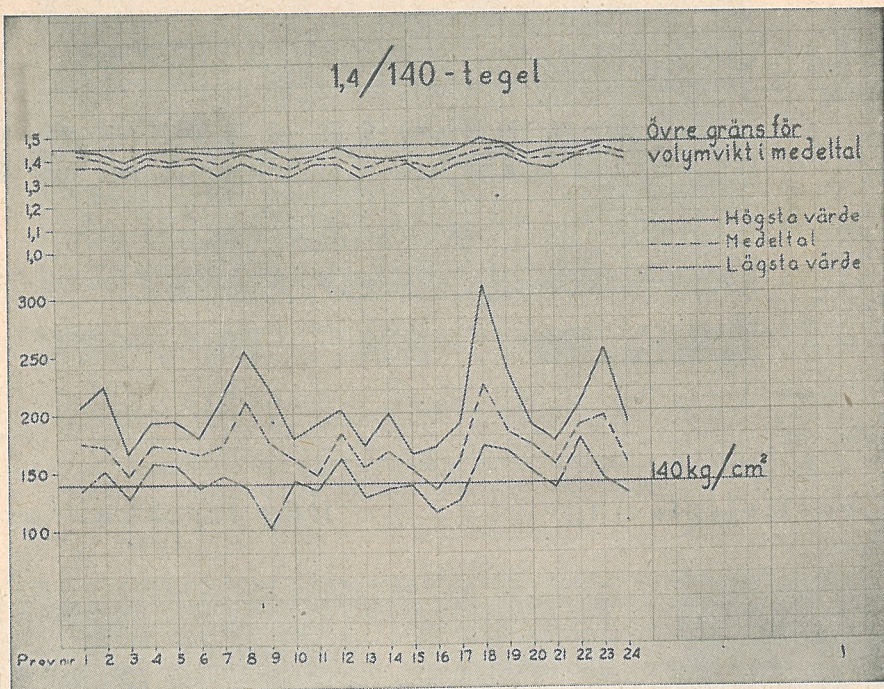
DIV. MURTEGEL 5.000.000

TAKTEGEL 3.000.000

DRÄNERINGSRÖR . . . 1.500.000

Nedanstående diagram äro utarbetade på grundval av kontinuerligt utförda kontrollprov vid vår tillverkning av 1,4-tegel under tiden 27/5 1943—9/1 1945. Proven äro inlagda i diagrammen i tidsföljd. Det övre diagrammet avser volymvikt och det undre tryckhållfasthet.

Diagrammen avse att illustrera den jämnhet ifråga om volymvikt och tryckhållfasthet som uppnåtts.

Av kurvorna för volymvikt kan utläsas:

- 1) att medeltalskurvan, som är avgörande ur normalbestämmelsernas synpunkt, aldrig överskrider den tillåtna gränsen.
- 2) att skillnaden mellan lägsta och högsta volymvikt inom *samma* prov aldrig överskrider 7 % av medel-volymvikten och att största differensen under nära två år inom *samtliga* prov är 11,4 %.
- 3) att denna skillnad *oftast* inskränker sig till 3—4 %.

Av kurvorna för tryckhållfastheten kan utläsas:

- 1) att medel-tryckhållfastheten hos proven endast *en gång* går under den fastslagna gränsen om 140 kg/cm² och då endast med 6 kg. till 134 kg/cm².
- 2) att kurvan för sämsta sten i c:a 50 % fall ligger *över* den för medeltalet fastslagna gränsen och i övriga fall utom ett håller sig *över* den för 1,4/115-tegel fastslagna medeltalsgränsen 115 kg/cm².
- 3) att kurvan för den starkaste stenen endast i 4 fall mera avsevärt överstiger den genomsnittliga max.-kurvan.
- 4) att differensen mellan högsta och lägsta värde oftast ligger mellan 7—20 % av medeltryckhållfastheten. Endast i 5 fall överskridas dessa %-tal.

SAMMANFATTNING:

På grund av de jämna volymviktskurvorna kan man med *största förtroende* räkna med att beräknade k-värdet för 1½-stens mur eller $k = 0,83$ också kommer att erhållas vid användande av vårt 1,4-tegel.

På grund av de för murtegel osedvanligt jämna tryckhållfasthetskurvorna kan en konstruktör med *största förtroende* med detta tegel utnyttja de i anvisningar till normalbestämmelserna angivna tillåtna påkänningarna eller för 1½-sten i kalkbruk 8,5 kg/cm².

Sala Tegelbruks Aktieföretag
 Tel. Namnanrop Salategel. **SALA.**

estetiskt sätt och kan säkert göras riktigt om även balkongens bröstning utföres på samma sätt och helst i murens förband och om man på ett vackert sätt kan klara övergången vid bröstningens fot och avtäckning. Vid ett projekt, som vi just nu arbetar med, ha vi tänkt att utföra framsidan av burspråk-balkongbröstningen av tunna armerade, refflade plattor gjutna med vit cement, vilka uppsättes som yttre skal framför den 10 cm tjocka armerade betongväggen. Fig. 31. Härvid skulle man kunna uppnå att balkongbröstningen står alldeles vit som kontrast till den röda murytan och att endast 2 material förekommer i fasaden plus fönstrens färg, som här skall vara mörk för att ge enhet med de röda murfälten och kontrast till de vita balkongfälten. Undersidan av balkongen skall vitkalkas och översidan och baksidan av de gjutna balkongbröstningarna samt balkonggolvet avses att målas med grå granatfärg. Jag hoppas att det skall se trev-

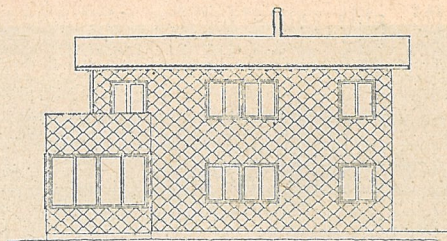

Fig. 32. Kai Gottlob: Hus med väggar och tak klädda med eternit.

ligt och färdigt ut och vara lätt att hålla rent och underhålla.

Balkongräcken faller för övrigt utanför denna artikel, då de ju som oftast icke hör till murarbete. Jag skulle dock vilja nämna att det naturligtvis är ganska förkastligt att på samma byggnad utföra några balkonger med murat bröstvärn och andra med räck av eternitplattor, fastgjorda med vinkeljärnsramar. Eternit är på det hela taget ett livlöst material till balkonger, i synnerhet tillsammans med en tegelmur. Det kan dock också användas vackert som

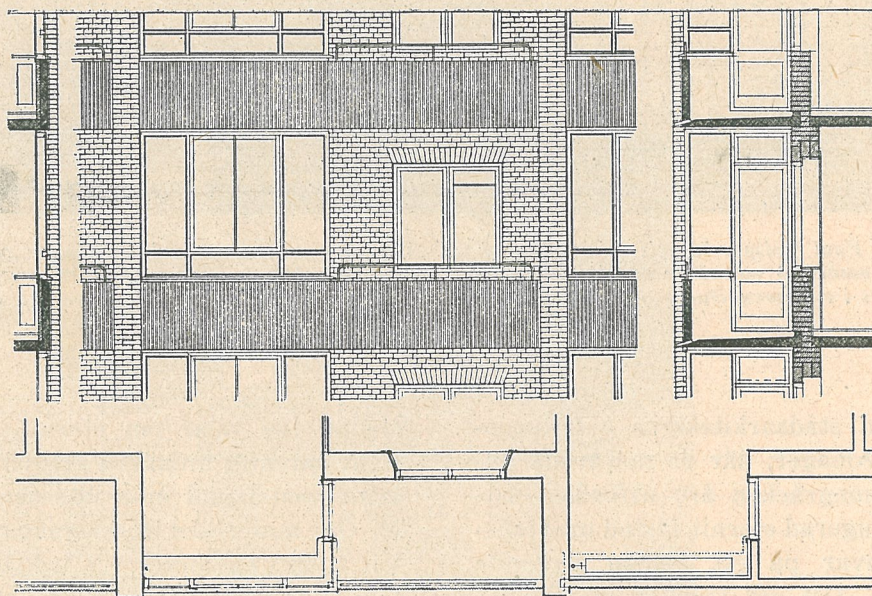

Fig. 31. Povl Baumann och Aage Müller: Detalj av det första icke utförda projektet, "Klerkegaarden" för S. B. B. med bärande burspråk-balkongbröstningar, vars framsidor består av tunna, refflade skivor gjutna med vit cement. Lägg märke till att fönstret bakom balkongen sitter i liv med murytan utan droppnäsa och solbänk.

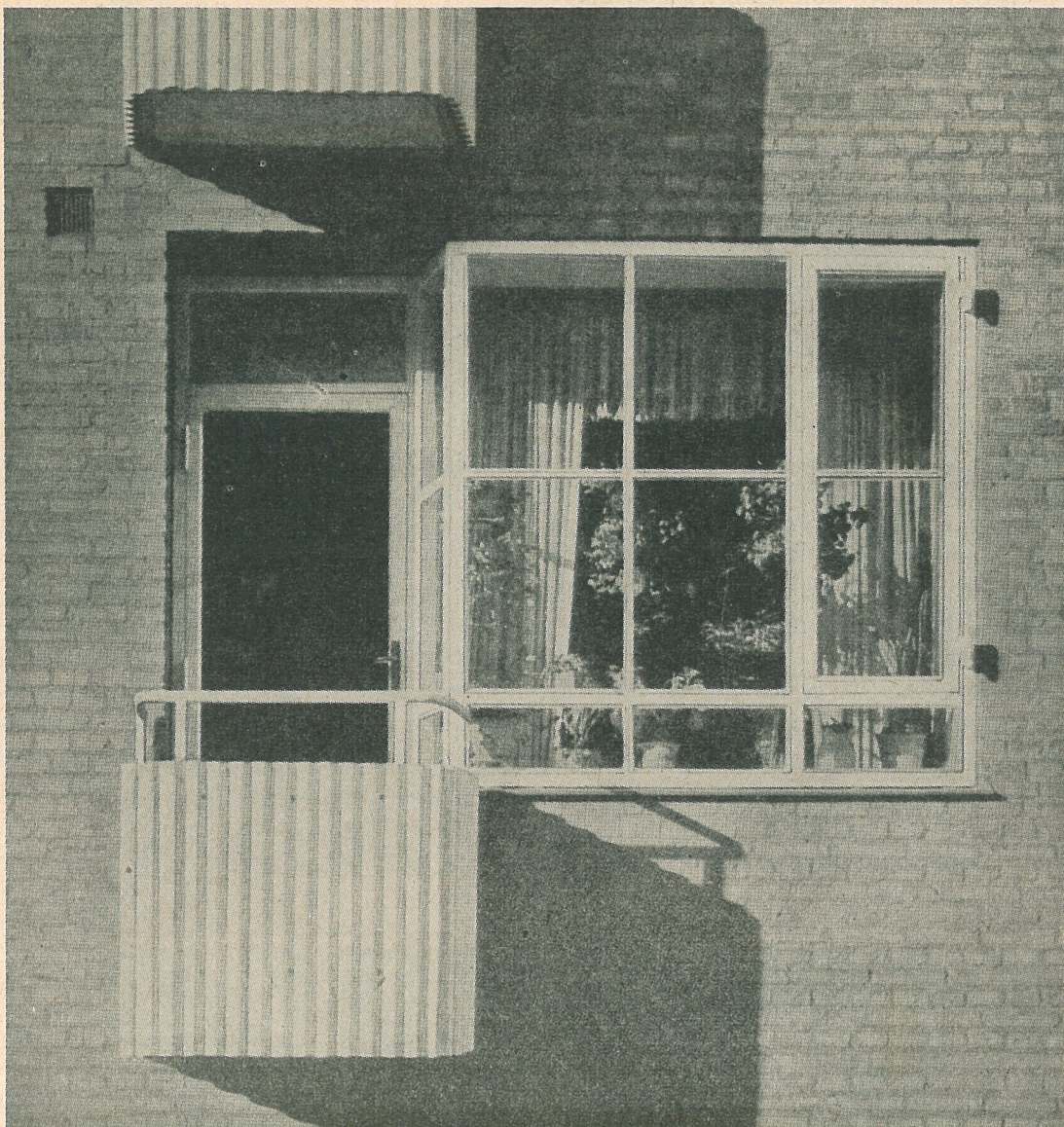

Fig. 33. Poul Holsøe: "Sundsparken", bostad för folkpensionärer. Detaljbild av fönster och balkong. Fasaden är murad av rött handslaget tegel fogad med färgat murbruk. Balkongräckverket är utfört i vit korrugerad eternit, fastsatt med mässingsskruvar på en vitmålad stomme av rör.

t. ex. vid stadsarkitektens ålderdomshem på Amager, där de mörkröda husens balkongräcken äro utförda i vitgrå, korrugerad eternit fästad med mässingsskruvar på ett bakom liggande rörstaket. Det ser trevligt ut. På det hela taget äro dessa hus med avseende på material, utomordentligt vackert genomförda. Fig. 33.

Medan jag talar om eternit, vill jag inom parentes anmärka att det tillsammans med fogad mur inte ser vackert ut. Om materialet förekommer ensamt och t. ex. användes till beklädnad av hela byggnaden såväl fasader, balkonger och tak, kan det särskilt tillsammans med vitmålade fönster se mycket enhetligt och rent ut. Ett vackert exempel

härför är det enfamiljshus Gottlob uppfört vid Akademisk Arkitekturförenings utställning i Forum för några år sedan. Fig. 32.

Frågan om putsarbetet vill jag här inte gå in på, det är ju ett helt litet kapitel för sig, både utvändigt och invändigt puts och vitkalkning. Däremot är det en sak, som ligger mig varmt om hjärtat och som jag vill påminna om här, det är att man sörjer för att murarna gör ordentligt rent efter sig. På den punkten står moralen i våra dagar mycket lågt, i synnerhet hos de yngre arbetarna och dessvärre mången gång också bland arkitekterna, särskilt om det gäller stora bostadsbyggnader.

Det är emellertid av allra största betydelse att man, innan man lämnar byggnaden, avlägsnar alla spår av kalkbaljor och alla fläckar av cement, murbruk och vitkalk från fasader, källargolv, stentrappor, solbänkar, gårdsbeläggning, kloakbrunnsluck, terrassgolv, smidesräck, vattenledningar, gårds-WC:er, dörrar, fönster o. dyl. Detta kan uppnås genom outtröttligt påminnelse och på-

visande från arkitekternas sida, oftast i flera månader. Även om det således som regel kräver ett stort slit och mycken tid, bör detta arbete emellertid göras, om man vill vara en anständig arkitekt. Det är nämligen den sista, men icke minst viktiga delen av murningsarbetets estetik.

Efter att jag nu sålunda har genomgått reglerna för vackert, regelbundet murverk, vill jag fästa uppmärksamheten på att mycket oregelbundet, ja, vårdslöst utfört murverk kan se vackert ut, särskilt om det överkalkas flera gånger. Fig. 23. Jag minns att jag en gång besökte en man, som i sin källare hade inrättat ett primitivt arbetsrum. De råa väggarna, som bestod dels av grov betonggjutning, dels av obundet dåligt murverk, voro överkalkade flera gånger, varvid det uppstod en mycket måleriskt verkande väggyta, som gav en föredömlig bakgrund till hans enkla bohag. Jag tänkte då på att det kunde vara frestande att en gång låta inrätta ett sådant rum. Det skulle se betydligt bättre ut än den artificiella Hollywoodputsen, som nu är så allmän i de moderna

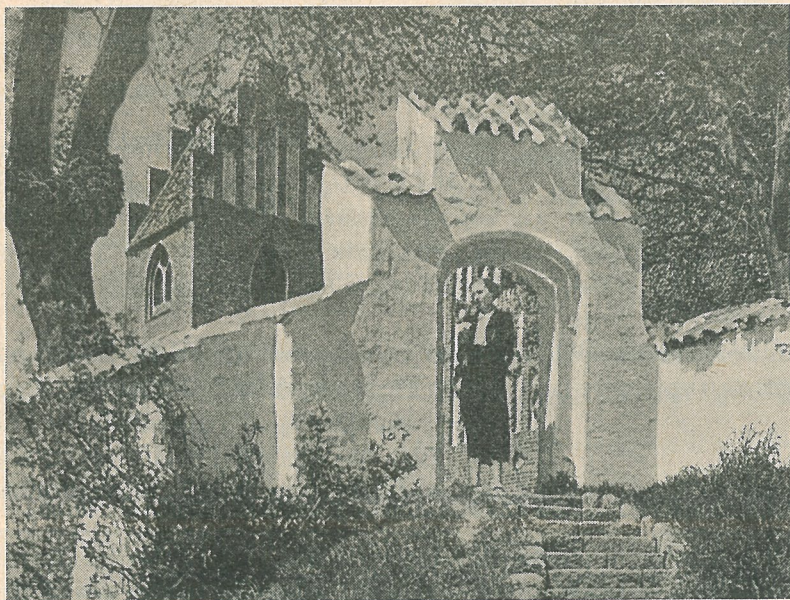

Fig. 34. Kykogårdsmuren vid Vordingborg Kyrka. Jonals fot.

restauranterna i gammalnordisk stil. I Amerika där det grova materialet utnyttjas med stor virtuositet vid byggen på landsbygden har jag i tidskrifter sett, att man ofta arbetar med sådana effekter och uppnår glänsande resultat.

Något liknande gäller restaureringen av medeltidsbyggnader, där murverket i regel utföres allt för vackert och enformigt. Men allt sådant är dock utanverk och kan knappast skapa tradition för murare och arkitekter vid det vanliga bostadsbyggandet.

MURADE VALVBÅGAR AV TEGEL ERSÄTTER STÅL

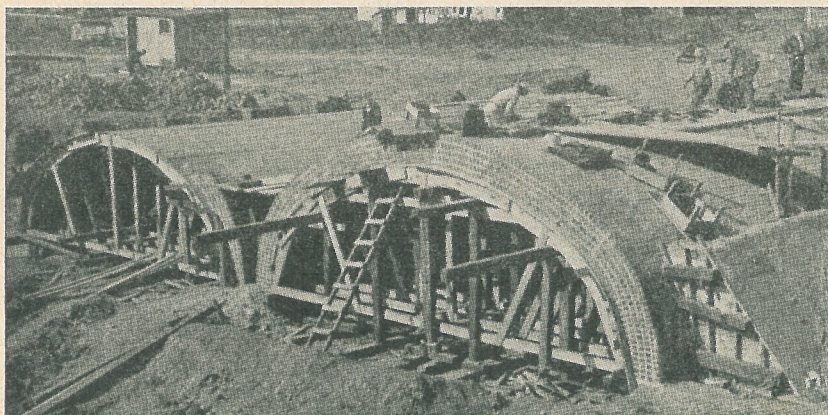

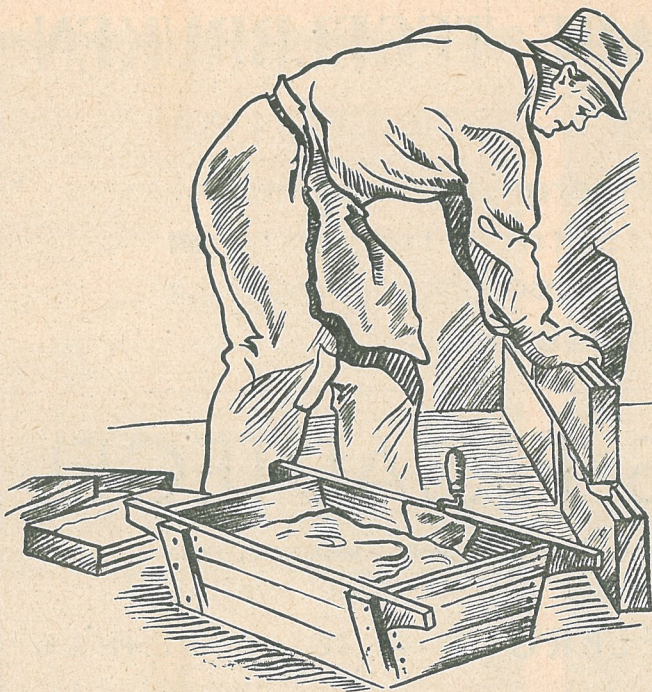
Fig. 1. Den delvis färdigställda bron i Canton, Ohio, utförd av sintrade tegel och betong. Teglet murades till en höjd av 10 fot på vardera sidan av valvet, för att giva valvet tillfälle att sätta sig innan bågens mittparti inmurades.

Den nyligen avslutade valvbron i två spann i Canton, Ohio, har till följd av krigstidens brist på stål, konstruerats i tegel av stadsingenjör John Shisler. Man har i stället för det vanliga stålet använt sintrade tegel, och den nya bron har rönt ett samstämmigt erkännande av de framstående ingenjörerna, som undersökt byggnadssättet.

Brons bottenplattor, grundpelare och sidoväggar äro utförda av betong. Varje valvbåge har spännvidden 28 fot och pilhöjden 9 fot. Metropolitan Paving

Brick Company of Ohio har levererat de 104.000 tegelstenar som använts till konstruktionen. Ritningarna till bron ha godkänts av ingenjörerna från the Structural Clay Products Institute.

Varje valvbåge är utförd av fem tegelskift. Först murades från vardera upplagen ungefär $\frac{1}{3}$ av bågens längd. Valvet fick därigenom tid att sätta sig, innan bågens mittparti igenmurades. Valven ha upplag och förankring i fundament med dim. 11'—6" \times 3'. Grundpelarna på grundplattorna äro 6 fot

Landets största tillverkare
av tegelmellanväggsplattor.
Vi leverera Walla-plattor
över hela Sverige.

Fråga honom

— han vet besked

att VALLA-plattorna äro lätta att
hugga och så äro de raka*...

7

goda egenskaper hos våra
mellanväggsplattor

- 1** Brandsäkra
- 2** Ljudisolerande
- 3** Volymbeständiga
- 4** Spikbara
- 5** Fria från fukt
- 6** Kemiskt neutrala
- 7** Lätta att hugga och
bila

Walla-plattornas många värdefulla egenskaper erkänns av alla byggmästare och byggherrar. De utgöra ett tillförlitligt mellanväggsmaterial, som är brandsäkert, ljudisolerande, fritt från fukt, lättarbetat och volymbeständigt. Tala med en fackman om Walla-plattornas egenskaper. Då får ni veta varför de äro de mest sålda i landet.

* Vår patenterade tillverkningsmetod gör att våra plattor äro absolut raka.

TEGELBRUKSAKTIEBOLAGET WALLA — Katrineholm

Postadress: Katrineholm. Telefon: Tegelbolaget.

A.-B. FÖRENADE TEGELBRUKEN

LINKÖPING — TELEFON 201

rekommenderar sina tillverkningar av
3" x 5" x 10" lättmurtegel 1,6 ■
3" x 5" x 10" högporöst murtegel 1,2
och mellanväggsplattor

SENNANS FASADTEGEL

maskinformat och handslaget, i vacker, röd
färgton är vida känt för sin höga kvalitet.

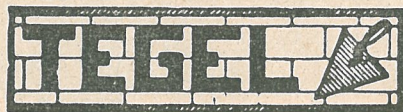
SENNANS TEGELBRUK -- TEL. 16 SENNAN

ÄGARE:

Aktiebolaget P. OLSON & C:o HÄLSINGBORG Växel 20750

INFORDRA OFFERT!

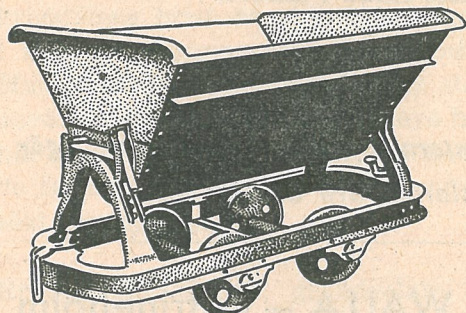
Ni som skall bygga för framtiden
använd

och anlita

TEGELKONTORET I BORÅS

Tel. Växel 17170

Tippvagnar
Räls

Vändskivor Spårväxlar
Hjulpar Rullager

Carl Ström A-B

Stockholm C Tel. Växel 23 54 00

All övrig järnvägsmateriel

Fig. 2. Detaljbild av murningsförbandet.

breda och 5 fot höga. Valven äro utförda som treledsbågar med en stötfog av murbruk. Tegelskiften i bågarna sammanhållas av bindare, som inmurats med vissa mellanrum.

Bron är 56 fot bred med en 40 fot bred stensatt körbana och en 6½ fots gångbana på vardera sidan. Det sintrade teglet motstår skadegörelse från väder och vind, från rökgaser och syror och kräver inget underhåll.

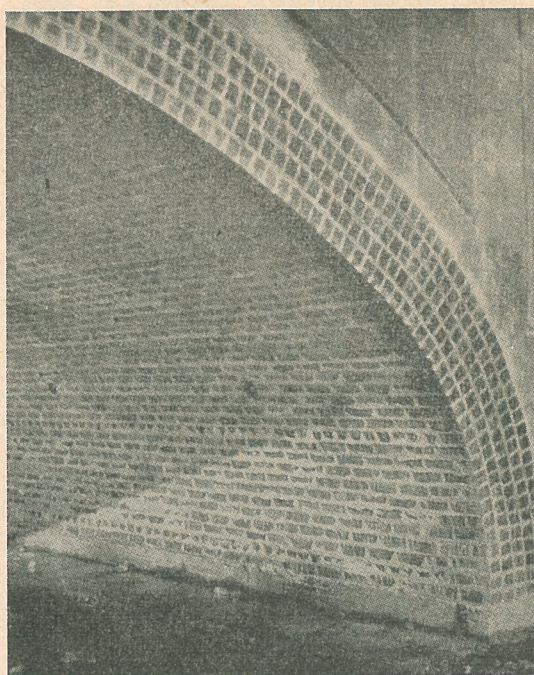

Fig. 3. Närbild av den färdiga brons valvbåge.

En andra bro planeras.

På grund av framgången med detta brobygge planerar redan staden Canton att bygga en andra bro med en spännvidd som är dubbelt så stor. Den nya brons väggar och bröstningar skola byggas helt av Ohio fasadtegel för att få en genomgående arkitektonisk stil.

(Övers. ur

"Brick & Clay Record",

May 1945.)

BYGGNADSFORSKNINGEN I SVERIGE

En sammanställning av civilingenjör Nils Tengvik. Statens kommitté för byggnadsforskning, meddelande nr 1. Stockholm 1945. Distribueras av AB Tidskriften Byggmästaren, Stockholm. 234 sid. Häft. Kr. 3: — excl. oms.

Den forskning man tidigare bedrivit inom byggnadsområdet har tyvärr icke alltid erhållit sådan publicitet att den vunnit allmän kännedom, ty de myndigheter, institutioner eller industrier, som utfört eller låtit utföra sådana forsk-

ningsarbeten ha ofta endast för eget bruk tillgodogjort sig resultaten.

Det måste ju vara av det största värde för dem som syssla med undersökningar och forskningsarbeten inom byggnadsområdet att kunna söka kontakt med andra intresserade, som behandla likartade problem. När därför statens kommitté för byggnadsforskning tillsattes hösten 1942, mottogs detta budskap med den största tillfredsställelse.

I dagarna har kommittén utsänt meddelande nr 1, 1945 en sammanställning utförd av civilingenjör Nils Tengvik.

Av meddelandet framgår att kommitténs uppgift är att följa och främja den tekniskt-vetenskapliga forskningen inom byggnadsområdet samt söka ordna god samverkan med och mellan olika intressenter i denna forskningsverksamhet och att söka bringa systematisering av densamma, att själv taga initiativ till och låta verkställa byggnadsforskning, att föranstalta om systematiskt samlande, ordnande och bearbetande av föreliggande kunskapsmaterial på byggnadsväsendets område, särskilt sådant material som framkommit genom statsunderstödd forskning samt vidtaga erforderliga åtgärder för kunskapsmaterialets bekantgörande och nyttiggörande.

Kommittén består av tjugo ledamöter med f. professorn Kreüger som ordförande och har inom sig ett särskilt utskott, som verkställande organ. Till att börja med har kommittén begränsat sin uppgift till att omfatta sådana problem som närmast tillhöra områdena byggnadsteknik, byggnadsstatistik samt hus- och brobyggnad. Målet har angivits vara att förbilliga produktionskostnaderna, att förbättra byggnaders egenskaper samt att minska byggnaders driftskostnader.

När det gäller större problem eller komplex av flera sådana har det uppdragits åt särskilda forskningsutskott att handlägga dessa. Sålunda ha särskilda forskningsutskott tillsatts för forskning i produktionsteknik, trä och träförband samt belysningsforskning.

Till de viktigaste forskningsområdena hänföres geoteknik, värme och fuktisolering, uppvärmning och ventilation samt produktionsteknik.

Meddelandet innehåller även korta redogörelser för sådana forskningsarbeten som utföras med anslag. Bland de större utredningarna som äro av mera allmänt intresse och av största betydelse märkas; analys av underhålls- och reparationskostnader vid fastigheter, undersökning av fuktgenomgång i byggnadsmaterial samt undersökning av ljudisoleringsförmåga hos väggar och bjälklag.

Senare delen av meddelandet innehåller i huvudsak en sammanställning av de redogörelser och olika forskningsarbeten inom byggnadsområdet, som inkommit till kommittén efter dess uppmaning genom cirkulärbrev och notiser i fackpressen, hösten 1944. Sammanställningen omfattar endast sådana forskningsarbeten, vilkas resultat av olika anledningar ej publicerats eller på annat sätt kommit till allmän kännedom och av tidigare arbeten endast sådana som utförts under de senaste 10 åren. Det framhålles att begreppet byggnadsforskning i detta sammanhang anses kunna innefatta alla sådana undersökningar inom byggnadsområdet, som icke anses vara av rutinmässig karaktär och som genom att komma till allmän kännedom, kunna förväntas bli av betydelse för utvecklingen inom byggnadsområdet.

Sammanställningen omfattar redogörel-

Original
HEBY TEGEL

INREGISTRERAT VARUMÄRKE

HEBY
TEGELVERK

Specialité:

TAKTEGEL

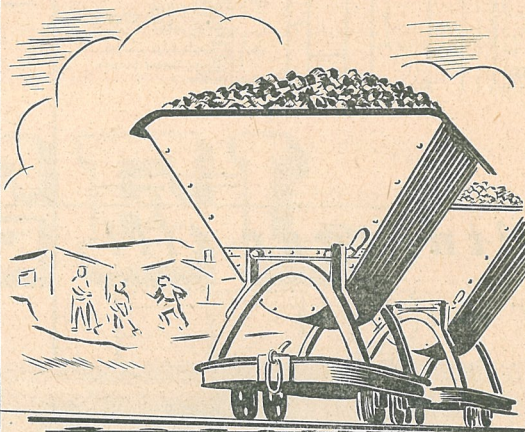
Årstillverkning 10.500.000 st.

HEBY TEGELVERK
SKÖLDBERG & Co.

KOMMANDITBOLAG

Telefon: Namnanrop Heby Tegelverk

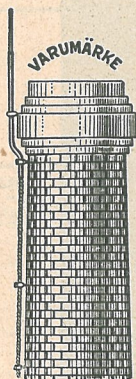
Tippvagnar

Hjulsatser, Växlar, Vändskivor, Stålräls från välsorterat lager. Begär vår specialkatalog.

Sonessons

A.-B. WILH. SONESSON & Co
Stockholm Malmö Göteborg

N. LUNDGREN

GÄVLE

Tel.-adr.: Skorsten Tel. 151, 152

Järnarmerade

Skorstenar

enl. egna patenter

Över 1,600 st. (50,000 m.) byggda

Ägare av Uppsala Norra Tegelbruk, Uppsala

Firman grundad 1869.

Bland byggda skorstenar märkas:

Falconbridge Nikkelverk A/S, Kristiansand, Norge, syrafast skorsten	- - 1 st. å 116 m.
Ljusnans Sulfatfabrik, Marmaverken	- 1 " 106 "
Uddeholms A.-B., Sulfatfabriken, Skoghäll	1 " 103 "
Ostrand's Sulfatfabrik, Ostrand	- - 1 " 103 "
Korsnäs Sågv. A.-B., Sulfatfabriken, Gävle	1 " 102 "
Orebro Pappersbruks A.-B., Örebro	- - 1 " 101 "

Åskledare, vattencisterner etc. upp-sättas.

Reparationer, om- och påbyggnader under drift. Flyghinderbelysningar.

Äld- och syrafasta arbeten.

Ångpanne-, ugn- och andra indu-striella inmurningar.

Erfaren arbetarstam, i vilken yrket gått i arv i fyra generationer inom firman.

A.-B.

**Lomma
Tegel-
fabrik**

Lomma. Tel. 2 & 4.

Vi uppföra fabrikkakorstenar.
Reparationer utföras.

Bland byggda skorstenar märkas:

Halla A/B, Kotka, Finland 87 m.
Orebro Pappersbruk, Örebro 75 "
A/B Mölnbacka Trysil, Deje 65 "
Svenska Sockerfabriks A/B, Arlöv 61 "
Lidköpings Sockerfabrik, Lidköping 50 "
Adolf Bratt & C:o, Göteborg 50 "
Fengersfors A/B, Tösse 50 "
Munksjö A/B, Jönköping 45 "
A/B Papyrus, Mölndal 43 "
Sandvikens Järnverks A/B, Sandviken 40 "
Surte Glasbruk, Surte 40 "
" " " 32 "
" " " 32 "
Malmöhus Läns Sjukvårdsinrättningar, Lund 38 "
Länslasarettet, Karlstad 35 "
Karlshamns Elektricitetsverk, Karlshamn 35 "
Statens Järnvägar, Boden 30 "

TEGEL

1945

Organ för Sveriges Tegelindustriförening

REDAKTIONSKOMMITTÉ: BRUKSÄGARE GUNNAR WULF,
MAJOR CURT CAMITZ OCH DIREKTÖR JOHN BAUNGE.
REDAKTÖR: CIVILINGENJÖR REINHOLD ELGENSTIERNA

SAKREGISTER	SID.	FÖRFATTARE
Arbetsstudier vid husbyggnader	54	Civ.-ing. D. V. Österberg
"Byggnadsforskningen i Sverige", rec. av Nils Tengvik: "Byggnadsforskningen i Sverige"	129	R. Elgenstierna
"Byggnadsverksamhet och bostadsbehov", rec. av aukt. G. Ekdhal och Just. Gustafsson: "Byggnadsverksamhet och bostadsbehov"	84	R. Elgenstierna
Fuktighet i ytterväggar, ett genmäle	21	Docent Olof Hansson
Fuktsäkra tegelmurverk	6—18, 25—54	(Övers. från Trans. Britt. Ceram. Soc.)
"Från skråhantverk till byggnadsindustri", rec. av Georg Hesselman: "Från skråhantverk till byggnadsindustri"	111	R. Elgenstierna
"Hantverk och Kultur 1944—1945", rec. av Statens hantverksinstituts årsbok: "Hantverk och Kultur 1944—1945"	87	— — —
"Isolering av byggnadsverk med asfalt och tjära", rec. av civ.-ing. Fr. Schütz: "Isolering av byggnadsverk med asfalt och tjära"	83	Ark. M. Bergström
Murade valvbågar av tegel ersätter stål ...	126	(Övers. ur "Brick & Clay Record, nr 5 1945.)
Murningsarbetets estetik ...	89—111, 113—126	Ark. M. A. A. Povl Baumann
Några reflexioner kring paketerat tegel ...	24	Tegelmästare Åke Wikner
Svällning av tegel och dess orsaker	69	Civ.-ing. Claes Hedin
Tegelsituationen 1945—1946	1	Direktör John Baunge

se från icke mindre än 150 myndigheter, institutioner, företag och privatpersoner och berör de mest vitt skilda områden inom byggnadsväsendet.

Kommitténs medelsförvaltning omfattar huvudsakligen statsanslag, varav 40.000 kr. till förvaltningskostnader och

400.000 kr. till byggnadsforskning årligen. En ökning av statsanslaget till forskning framhålles som önskvärd. Till den 30 juni 1945 hade kommittén fördelat sammanlagt 576.000 kr. på 61 olika forskningsuppgifter, med anslag varierande från 1.500 till 35.000 kr.

R. Ea.

Meddelande från statens kommitté för byggnadsforskning

Kungl. Maj:t har nyligen beviljat 147.000 kronor till byggnadsforskning med följande fördelning.

Undersökning av murverk, utsatta för inverkan av västkustklimat. Stadsarkitekt Sten Branzell, professor Hjalmar Granholm och docent Olof Hansson, 25.000 kronor. I undersökningen ingår främst en systematisk och allsidig inventering av sådana murverksfasader på västkusten, som äro särskilt utsatta för väder och vind. Avsikten med denna inventering är att klarlägga under vilka klimatiska och konstruktiva betingelser, som fukt-skador uppstå, och hur de skola undvikas.

Utredning rörande skalkonstruktioner. Civilingenjör Sigge Eggwertz, 12.500 kronor. Avsikten är att genom studium av skalkonstruktioners funktion, bl. a. genom modellförsök, söka utarbeta en enkel och praktiskt tillämpbar metod för beräkning av dylika konstruktioner.

Undersökning av spikförband, tillverkade av olika spiktyper. Professor Hjalmar Granholm, 16.000 kronor. Undersökningen avser främst ett jämförande studium av hållfastheten hos spikförband tillverkade med de i handeln förekommande spiktyperna. Vidare skall undersökas om annan spikform eller annat spikmaterial kan ge högre hållfasthet åt förbanden.

Undersökning av limning med tillhjälp av uppvärmning genom radiovågor. Professor Hjalmar Granholm, 16.000 kronor. Vid limning med vissa limtyper erfordras uppvärmning av limfogen. Under de senaste åren har man här till i utlandet i stor utsträckning börjat använda högfrekventa radiovågor. Ifrågasvarande undersökning avser utarbetandet av apparatur och metodik för limning på detta sätt.

Systematisering av byggnadsbeskrivningar för husbyggnader och standardisering av arbetsbeskrivningar. Arkitekt Lars Giertz, 5.000 kronor. Avsikten är att komplettera tidigare utfört arbete på detta område, så att resultaten kunna få allmän tillämpning.

Undersökning av saltvandring i natursten. Fil. dr Tor Hagerman, 10.000 kronor. Undersökningen avser främst problemet om saltutslag. Olika bergarter skola undersökas och provningar utföras med saltlösningar och olika fog- och underlagsbruk.

Utexperimentering av förbättrad apparat för bestämning av skärhållfasthet hos lera. Överingenjör Walter Kjellman, 8.000 kronor. I denna apparat skall lerprovet kunna utsättas för rena skärspänningar, vilket ej varit möjligt med tidigare apparater. En del av detta arbete, till vilket ingenjör Kjellman tidigare erhållit anslag, är redan slutförd.

Undersökningar rörande golvmaterial. Statens provningsanstalt, 15.000 kronor. Metoder skola utarbetas för bestämning av golvmaterials avnötningshållfasthet, halkfrihet och hårdhet och dessutom skola olika golvmaterial undersökas med avseende på dessa och andra väsentliga egenskaper.

Undersökningar i samband med revidering och komplettering av bestämmelserna för brandteknisk klassindelning. Statens Provningsanstalt, 15.000 kronor. Vid undersökningarna avses att utarbeta metoder för brandprovningar av vissa byggnadselement samt att klarlägga de fordringar, som böra ställas på dessa ur brandteknisk synpunkt.

Undersökning av jordtryck vid stödmurar. Stockholms Hamnstyrelse, 5.000 kronor. Avsikten är att utreda frågor i samband med det s. k. vilodrycket genom försök med stödmurar i praktisk skala.

Undersökningar rörande metoder att minska svällning och krympning hos trä. Svenska Träforskningsinstitutet, 10.000 kronor. Härvid skall undersökas huruvida träs rörelser kunna minskas genom impregnering med salter eller konsthartser, genom värmebehandling eller på annat sätt.

Undersökning av sidostabiliteten hos brobågar. Professor Georg Wästlund, 10.000 kronor. Undersökningarna skola inriktas på den brotyp, som består av två bågar, sinsemellan förbundna med styva transversaler.

Facklitteratur.

K. H. FRAENKEL o. R. LINDBLAD: *Arbetsstudier för funktionell ackordssättning.* Förlags AB Affärsökonomi. Sthlm 1945. 54 s. Kr. 3:25.

Ändamålet med en arbetsstudie bör icke endast vara att fastställa arbetsmetod och arbetstid för just det arbete, det för tillfället är fråga om, utan man bör även sträva efter att skaffa fram resultat, som, sammanställda med resultat från andra studier över samma slags arbete, kunna bearbetas till tabeller, kurvor eller formler över arbetstiden. Ett dylikt material ger fördelen att man, så länge arbetsmetoderna äro oförändrade, inte på nytt behöver göra studier för ackordssättningen varje gång arbetet återkommer, och vidare kan man göra en noggrannare förplanering av arbetet och förkalkyl över arbetskostnaderna än vad som annars är möjligt. Tillämpningen av denna s. k. funktionella metod innebär också att arbetsstudieavdelningens eget arbete avsevärt effektiviseras, och att arbetsstudierna bli ekonomiskt väl motiverade även vid företag med blandad tillverkning.

Av särskilt intresse äro de praktiska exemplen på det funktionella materialets framställning, vilka

upptaga huvudparten av innehållet, Icke mindre än 14 dylika typfall skildras, varav tre berörande verkstadsindustrin, ett vardera den elektromekaniska-, glas- och träindustrin, två textilindustrin och sex väg- och vattenbyggnadsfacket. Exempelen ha rikligt illustrerats med tillämpliga kurvor, nomogram och formler, vilka bidraga till att göra dem i hög grad instruktiva.

BROR HÄGER: *Produktionsfaktorers samordning och ekonomiska utnyttjande.* Förlags AB Affärsökonomi. Sthlm 1945. 40 s. Kr. 2:50.

I denna skrift beskrivas av förf. utarbetade metoder, som skola ge en enklare och rationellare väg för produktionsfaktorernas behandling i och för deras samordning och ekonomiska utnyttjande, än som står till buds enligt gängse kostnadsberäkningsmetodik.

Efter en inledande orientering över de problemställningar, som härvid bli aktuella, diskuterar ing. Häger de undersökningar och avväganden som måste göras då man planerar för en verksamhet. Det gäller att denna planering sker under konsekvent hänsynstagande till bästa möjliga vinstchanser i förhållande till riskerna. Detta kan synas som en självklar förutsättning för att produktion och försäljning skola ske så effektivt av möjligt, men ser man på tillämpningen av gängse metoder, finner man, att i allmänhet ett förfarande väljes, som i det aktuella läget möjliggör tillverkning och försäljning till lägsta kostnad men med bortseende från riskerna.

Bästa belysningen åt förf:s tankegångar ge måhända tillämpningsexemplen, omfattade såväl planeringskalkyler som produktionsfaktorernas samordning och produkternas prissättning. Men även den sammanfattande jämförelsen med de vanliga, på kostnaderna baserade metoderna, och förf:s, leda till nya utblickar på den företagsekonomiskt avgörande frågan: vilken väg leder till ett rationellare kapacitetsutnyttjande, till bättre konkurrensläge och större vinst?

Rem-, kugghjuls & linsmörjor, presennings- & remoljor, remvax, remmar & oljor.

A. E. FERNSTEDT & Co

Tel. 107 - MOTALA - Etabl. 1890.

GRÄVMASKIN

av Töreboda fabrikat med förstärkta skoporoch f. ö. i fullgott skick säljes på grund av ändrade lerbeförhållanden med motor och alla tillbehör till ungeför halva priset.

SANDVIKS TEGELBRUK

Sandarne. Tel. 62 10

Söderhamn

Collijns Fabriker.

Rött fasadtegel.

Mälardalens röda fasadtegel
i
Collijns Fabriker

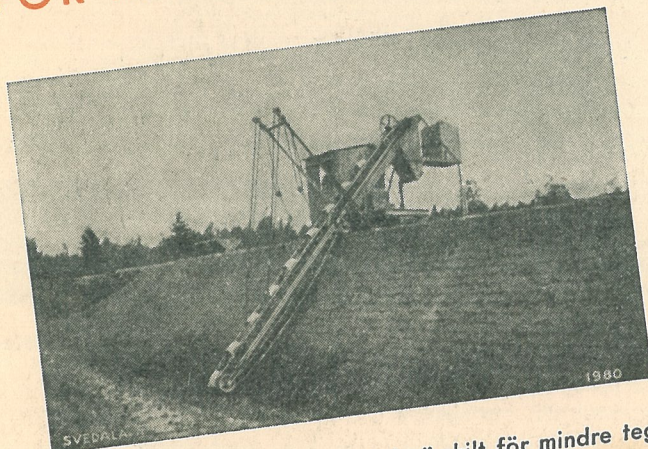
A.-B. MÄLARDALENS TEGELBRUK

Eriksbergsgatan 27

STOCKHOLM

Telefon 233365

EN SVEDALA GRÄVMASKIN FÖR MINDRE TEGELBRUK

SVEDALA grävmaskin QRS 10 är byggd särskilt för mindre tegelbruk för att göra det möjligt även för dessa att vinna de fördelar, som följer med maskingrävning av leran i jämförelse med grävning för hand.

Några av fördelarna äro: lägre grävningsskostnad; bättre blandning av leran från de olika skikten i lergropen; förarbetning av leran genom att skoporna under grävningen avskala banken i tunna skivor. Vidare är det möjligt att, om man så önskar, gräva i avsatser, så att olika lager av leran kunna upptagas var för sig.

LITA PÅ BJÖRNSTARKA
SVEDALA MASKINER!

SVEDALA tillverkar alla slags TEGELBRUKSMASKINER

Kompleta nyanläggningar och modernisering
av äldre bruk projekteras.

A-B. Abjörn Anderson, Svedala

TELEFONANROP: GJUTERIET, SVEDALA

STOCKHOLM
Fridhamnsplan 29
Tel. 512405, 512495

KARLSTAD
Tel. 12867

FALKÖPING
Tel. 487

FALUN
Tel. 1395

GÖTEBORG
Norra Hamngatan 36
Tel. 112634, 112635